

Kitap Tanıtımı / Book Review:

**Mustafa Engin – Murat Alandağlı, H.984
(M.1576/1577) tarihli ve TKG.KK.TTd.54
Numaralı Defter-i Mufassal-ı Livā-i Çorum, I. ve
II. Cilt, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv
Dairesi Yayınları, Ankara 2014, I.cilt 660 sayfa,
II.cilt 327 sayfa.**

*Mubammed Ceyhan**

H.984 (M.1576/1577) tarihli ve TKG.KK.TTd.54 Numaralı Defter-i Mufassal-ı Livā-i Çorum, başlıklı çalışma Mustafa ENGİN ve Murat ALANDAĞLI tarafından Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü bünyesinde ve bir proje kapsamında hazırlanarak yayınlanmıştır. Bu çalışma, kurumun Arşivi bünyesinde yer alan bir mufassal defterin ilk yayınına işaret etmektedir ve bu haliyle Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Yayınları arasında özel bir yere sahiptir.

“H.984 (M.1576/1577) tarihli ve TKG.KK.TTd.54 Numaralı Defter-i Mufassal-ı Livā-i Çorum” başlıklı çalışma iki cilt halinde yayınlanmıştır. Birinci cilt, Sunuş (s.5), Önsöz (s.7), XIV. ve XV. Yüzyıllarda Çorum (s.11-31), Özet (s.32), Defterin Transkripsiyonu (s.33-650), Dizin (651-660); ikinci cilt ise, Sunuş (s.5), Önsöz (s.7), XIV. ve XV. Yüzyıllarda Çorum (s.11-31), Özet (s.32), Defterin Tıpkıbasımı (s.33-327) kısımlarından oluşmaktadır. Birinci ve ikinci cildin Sunuş, Önsöz, XIV. ve XV. Yüzyıllarda Çorum ve Özet kısımları tamamen aynıdır. Her iki cilde de aynı bilgiler konmuştur. Bu durum her iki cildin de ayrı ayrı edinilmesi halinde transkripsiyon dışındaki diğer bilgilerden istifadeyi mümkün kılmaktadır.

Birinci ciltteki Sunuş (s.5) ve Önsöz (s.7) yazılarından ilgili defterin yıllar öncesinde kapsamlı bir proje çerçevesi içinde yer aldığını ancak, henüz yayınlanma imkânı bulduğunu anlamaktayız. Dolayısıyla bu defter dışında da defterlerin proje kapsamında çalışıldığı fakat birisi hariç olmak üzere yayına henüz hazırlanmadığı ortaya çıkmaktadır. Hariç tuttuğumuz çalışma ise yine Mustafa Engin ve Murat Alandağlı tarafından yayına hazırlanan *H.982*

* Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü;
E-mail: mubammedceyhan83@gmail.com

(M.1574/1575) tarihli ve TKG.KK.TTd.178 Numaralı Defter-i Mufassal-ı Livâ-i Sivas” adlı çalışmadır.

İlgili cildin XIV. ve XV. Yüzyıllarda Çorum (s.11-31) başlıklı kısmı ise Prof. Dr. Mehmet Akif Erdoğan tarafından hazırlanmıştır. Bu kısımda XIV. ve XV. yüzyıllarda Çorum tarihi hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra; Çorum’a ait diğer tahrir defterleri ve bu defterler içerisinde yayına hazırlanan defterin yeri ve önemi, on altıncı yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı idarî-mülkî taksimatında Çorum’un konumu, şehir ve köylerin durumu, yarı-göçer cemaatler ve aşiretler, ticarî mekânlar, zirai üretim ve tüketim, Çorum kalesi ve çevre kaleler, nüfus, İslâmî mekânlar ve vakıflar, mâlikâne-divanî sistem, Çorum müsellemleri gibi çok çeşitli konularda bilgiler verilmektedir. Bu bilgiler, birçok araştırma-inceleme ve arşiv kaynaklarından hazırlanmış olup, hemen akabinde yer verilen defterin transkripsiyonundaki bilgilerin anlamlandırılması için bir hazırlık safhası mesabesindedir.

Birinci cildin en kapsamlı kısmını oluşturan Defterin Transkripsiyon (s.33-650) kısmı ise, oldukça zahmetli bir çalışmanın ürünüdür. Defterin bu kısmı yayına hazırlayanlar tarafından orijinaline sadık kalınarak hazırlanmıştır. Fakat birkaç noktada yazarlar deftere işlevsellik katmak açısından ufak değişiklik yapmıştır. Bu değişikliklerden ilki, defterin kimi sayfalarında yer alan ve tapu literatüründe “vassale” şeklinde tabir edilen belgelerin -her biri ilgili yerlerinde dipnotlarda işaret edilmek kaydıyla- toplu olarak transkripsiyon metninin sonunda verilmesidir. Bundaki amaç, defterin ana yapısından ayrı olan ve çok değişik zamanlarda eklenmiş olan bu belgelerin defterin orijinalitesine zarar vermesini engellemek ve aslında bir yönüyle de dikkatleri bu hususa çekmektir. Zira, çoğu araştırmacı bu sayfaların defterin tutulduğu dönemde yazıldığını zanneder ve büyük hatalara düşer. Kaldı ki, muhtelif tarihlerde kaleme alınmış olmasına da dikkat etmez. Ayrıca burada hemen şunu belirtmeliyiz ki, bu “vassale” tabir olunur yazılar iki açıdan çok önemlidir. İlki, Osmanlı bürokratik işleminin ve dolayısıyla diplomatik yazışmalarının ne kadar işlevsel olduğunu, diğer taraftan da arazi, mera ve vakıflarla ilgili kimi anlaşmazlıkların şer‘iyye sicillerinin yanı sıra bu mufassal defterlerde de yer alabileceğini göstermesidir. Son cümleden olarak, bu belgelerde yer alan ve arazi merkezindeki hak ihlali ya da iddialarına dair bilgiler şahıs, devlet ve vakıf mülkiyeti çalışanları açısından eşsiz bilgiye sahiptir.

Transkripsiyon kısmında yazarların deftere işlevsellik katmak amacıyla yaptığı bir diğer uygulama da tablolar marifetiyle yerleşim yerlerine ait gelir-gider, vergi ve nüfus yapısını anlaşılır bir şekilde vermiş olmalarıdır. Bu durum defterin birebir çevirisine mani olmadığı gibi, transkripsiyonun mantığında olan “soğuk yüzü” bir nevi bertaraf etmekte ve defteri anlaşılır kılınmaktadır. Transkripsiyonda takip edilen bu usul, araştırmacılar için içerik kadar önemlidir.

Defterin birebir transkripsiyonu birçok açıdan önemlidir: her şeyden evvel siyakat yazısını okuyamayan her branştan araştırmacının defterden istifadesini kolaylaştırmaktadır. Bir tarihçi kadar, hukukçu, ad bilimci vs. de bu bilgilerden rahatlıkla istifade edebilecektir. Diğer taraftan Çorum ve havalisinin “Malikâne-Divânî Sistemi” dediğimiz sistem dâhilinde olması defterin diğer mufassal defterlere oranla önemini arttırmaktadır. Osmanlı Tımar Sistemi içerisinde farklı bir uygulama olan söz konusu sistemin araştırmacılar tarafından özellikle de tarihçilerce daha rahat anlaşılması defterin transkripsiyonu sayesinde kolaylaşmıştır.

Birinci cildin son kısmında kaza, nahiye, mahalle, köy, mezra, çiftlik, vakıf, zaviye adlarının olduğu Dizin (651-660) yer almaktadır. Bu kısım sayesinde de araştırmacının konu ve yer merkezli olarak lokal şekilde defterden istifadeleri kolaylaşmış olmaktadır.

İkinci cilt ise; yukarıda belirttiğimiz üzere defterin tıpkıbasımı haricindeki kısımlar birinci ciltteki bilgilerle aynıdır. Defterin Tıpkıbasımı (s.33-327) kısmı ise, kuşe kağıda oldukça kaliteli bir çözünürlükte basılmıştır. Baskıdaki görüntü kalitesinin yüksekliği ve kitabın boyutunun büyüklüğü (33 x 24 cm), defteri adeta orijinalinden okurcasına kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca, hazırlanan çalışmanın iç kapağının, dönemin defterlerine benzer şekilde ve çalışılan defterin de aslına sadık kalınarak ebru sanatı ile bezenmiş olması mistik bir ruh katmıştır. Defterin hemen sonunda yer alan CD’de kitabın tamamının PDF formatında dijitali mevcuttur. Bu sayede, defterin orijinaline sadık kalma ve tıpkıbasımının kolay okunabilirliğini sağlama kaygısından kaynaklı olarak oldukça ebatlı ve ağır olan kitabın, elektronik ortamında taşınabilirliği ve istifade edilebilirliği sağlanmıştır. Bu sayede araştırmacıların defterin orijinalinden istifadesi ve taşıma kolaylığı sağlanmaktadır. Ancak, transkripsiyon ve tıpkıbasımın bir arada verilmesinin belki bu yönünden daha önemli olduğunu düşündüğümüz bir tarafı var ki o da şudur; ülkemizde siyakat yazısı ile yazılmış belge ve defterleri okuyan araştırmacı sayısı maalesef azdır. Daha doğru bir söylemle, araştırma ve inceleme alanı gereğince siyakat yazı ile yazılmış arşiv materyalini okuyan/okuyabilen araştırmacılar oldukça azdır. Bu da ülkemizde kaynak dili bağlamında genel anlamda Osmanlıca’nın özelde de Siyakat yazısının eğitiminin eksikliği/zorluğu ile alakalıdır. Bu sebepten söz konusu çalışma ve buna benzer başkaca çalışmaların Siyakat yazısının eğitimi konusunda da araştırmacılara büyük katkı sağlayacağını düşünmekteyiz. Özellikle kendi kendine çalışma yönteminde transkripsiyon ve tıpkıbasımın bir arada olması büyük fayda sağlayacaktır.

Netice itibarıyla bir metin ve onun incelemesi şeklindeki çalışmada; bir taraftan transkripsiyon ve orijinal metnin yer alması diğer taraftan da defterdeki bilgilerin anlaşılabilmesine hazırlık oluşturan yazılar sayesinde araştırmacıların kolayca ve doğru bir şekilde defterden istifade etmelerine olanak sağlanmıştır. Diğer taraftan orijinal defterden istifade oldukça kolaylaşmış olup ileride yapılacak çalışmalar için de katkı sağlanmıştır.

